

Macrofaunanieuwsmail 92, 28 juli 2010

Beste lezers,



.....Het is zomer

Als je wat ziet, hoort of leest, blijf je berichten sturen naar macrofauna@rws.nl

Ook kan je nu via het weblog op <http://macrofauna.web-log.nl/> zoeken naar eerder verschenen verhalen/artikelen en dan dat nummer downloaden via http://www.helpdeskwater.nl/overlegkaders_en/macrofaunanieuwsmail/.

Groeten, Myra Swarte

In dit nummer:

[exoten] Veldgids Invasieve waterplanten in Nederland	1
De Digitale Kokerjuffer	2
De fossiele schelpen van de Nederlandse kust.....	5
Karnoëa en Keyl's solution.....	6
Presentatie Handboek Hydrobiologie	7
1000-SOORTENDAG, Boswachterij Staphorst, 28 augustus 2010.....	8
De eendagsvlieg <i>Brachycercus harrisella</i> (Insecta, Ephemeroptera, Caenidae): zeldzaam, bedreigd en/of zelden opgemerkt in Vlaanderen?	9
www.vermandel.com	12

[exoten] Veldgids Invasieve waterplanten in Nederland

Beste lezers,

Graag wil ik jullie attent maken op het verschijnen van de Veldgids Invasieve waterplanten in Nederland. Toevallig kwam ik er achter dat deze gids onlangs is uitgebracht en wellicht is dit voor meer mensen nieuws. Voor wie er meer van wil weten verwijs ik kortheidshalve voor meer informatie naar de volgende link: http://invasieve-exoten.nieuwslog.nl/article/invasieve-exoten_106557/Veldgids_over_invasieve_waterplanten_uitgebracht.html?www

Met vriendelijke groet,
Wilfred Reinhold
www.werkgroepexoten.nl

De Digitale Kokerjuffer

Jaargang 6, Nummer 11: juli 2010

Digitale nieuwsbrief van de EIS werkgroep Trichoptera

Leersum/Gent/Amsterdam, juli 2010

Deze nieuwsbrief is bedoeld om geïnteresseerden in kokerjuffers of schietmotten op de hoogte te brengen van recente ontwikkelingen over Trichoptera.

Onder deze nieuwsbrief staan nu drie namen. Naast die van Bert zijn dat die van Koen en David. Zoals een aantal mensen zal weten, is Bert helaas getroffen door een bijzonder ernstige ziekte, die zijn kokerjuffer-activiteiten beëindigt.

Koen en David zullen zich inspannen om een aantal activiteiten die Bert heeft ondernomen voort te zetten. Eén daarvan is het voornemen om deze nieuwsbrief voort te zetten. Daarmee wordt het werkgebied van deze nieuwsbrief meteen ook uitgebreid met België, waardoor ook de naam 'De Nederlandse Kokerjuffer' is aangepast, nu tot 'De Digitale Kokerjuffer'. Daarnaast zijn we tolerant met betrekking tot nieuws over steenvliegen en haften (oftewel 'EPT').

Bijdragen met nieuwtjes over kokerjuffers of schietmotten kunnen daarom voortaan gestuurd worden aan Koen of David. Dat geldt ook voor foto's van deze mooie dieren. Ook materiaal kan worden toegestuurd - graag eerst even een mailtje.

Andere activiteiten, die wij willen voortzetten betreffen het vervaardigen van een tabel voor de volwassen dieren voor de Benelux. Hiervoor heeft Bert al een begin gemaakt. Daarnaast genieten ook larven, poppen en exuviae onze belangstelling. Verder willen we werken aan het gegevensbestand van de Trichoptera.

Hartelijk groet,
Bert, Koen en David

Adressen:
Koen.Lock@UGent.be of david.tempelman@grontmij.nl



Foto 1 Het voorlijf van de pop van de kokerjuffer *Philopotamus montanus*, verzameld door Bert Higler op 7 april 1961 in de Warche bij Robertville (B.) (collectie Bert Higler, foto David).

Foto 2 De schietmot *Agraylea sexmaculata*, mannetje. Gevangen op licht in Lexmond (NL), 26 juli 2009 (collectie Bert Higler, foto David).

Oude nummers van "De Nederlandse Kokerjuffer" zijn bij David aan te vragen.

Haften, steenvliegen en kokerjuffers in België

Koen Lock

Universiteit Gent, Laboratorium voor Milieutoxicologie en Aquatische Ecologie
J. Plateaustraat 22, B-9000 Gent (Koen.Lock@UGent.be)

Van de in België voorkomende steenvliegen heb ik ondertussen reeds een vrij goed beeld: 52 soorten werden waargenomen in België, voor 14 soorten heb ik echter geen recente waarnemingen (Lock et al., 2010a). Vier soorten konden aan de Belgische fauna worden toegevoegd. In Vlaanderen werden echter slechts 16 soorten waargenomen, waarvan er drie vermoedelijk zijn uitgestorven. (Lock & Goethals, 2008; met verspreidingskaartjes).

Ook voor de haften heb ik al een vrij goed beeld. In Vlaanderen werden 32 soorten waargenomen, waarvan er zes vermoedelijk zijn uitgestorven (Lock & Goethals, in voorbereiding; met verspreidingskaartjes). In gans België werden 64 soorten waargenomen, waarvan ik er recent nog 56 heb teruggevonden en daarnaast zijn er vier soorten waarvan ik hoop dat ik ze deze zomer nog kan terugvinden (Lock & Goethals, in voorbereiding). Minstens 8 soorten konden aan de Belgische fauna worden toegevoegd, heel wat andere soorten zullen echter worden geschrapt wegens een verkeerde determinatie of vanwege het ontbreken van bewijsmateriaal.

Van de kokerjuffers heb ik nog niet al het collectiemateriaal kunnen bekijken, maar toch begin ik al een vrij goed idee te krijgen van de voorkomende soorten. In Vlaanderen heb ik recente waarnemingen voor iets meer dan 100 soorten. Een aantal soorten is vermoedelijk uitgestorven zoals *Ceraclea annulicornis*, *Cheumatopsyche lepida*, *Hydropsyche exocellata*, *Oligostomis reticulata*, *Philopotamus montanus* and *Psychomyia pusilla*. Volgende soorten hoop ik nog te kunnen terugvinden: *Adicella reducta*, *Anabolia brevipennis*, *Ernodes articularis*, *Holocentropus dubius*, *Hydropsyche bulgaromanorum*, *Hydroptila pulchricollis*, *Limnephilus centralis*, *L. decipiens*, *L. fuscicornis*, *L. ignavus*, *L. luridus*, *L. nigriceps*, *L. politus*, *L. subcentralis*, *L. vittatus*, *Molannodes tinctus* en *Tricholeiochiton fagesii*. De meeste van deze soorten zijn vooral te vinden in stilstaand water. Omdat de Vlaamse Milieumaatschappij vooral stromend water bemonstert, zijn stilstaande wateren immers onderbemonsterd. In het bijzonder in vennen en laagveengebieden zijn nog bijzondere soorten te verwachten. Materiaal van lichtvangsten in deze terreinen is dus uiterst welkom. Daarnaast zijn er ongetwijfeld nog een aantal soorten te verwachten die nog niet eerder werden waargenomen in Vlaanderen.

In gans België werden ongeveer 210 soorten kokerjuffers waargenomen. Van iets meer dan 150 soorten heb ik al recente waarnemingen, maar daar komen nog wekelijks soorten bij. Vijf soorten konden reeds aan de Belgische fauna worden toegevoegd.

Limnephilus binotatus

Deze soort werd voor het eerst waargenomen door Guido De Prins tijdens het vangen van nachtvinders op licht. Een mannetje werd gevangen op 5/5/2008 en nog eens twee mannetjes werden gevangen op 27/5/2008 in het natuurreservaat Bospolder-Ekers Moeras in Ekeren (Lock et al., 2010b). Dit jaar werden ook foto's van deze soort gepost op www.waarnemingen.be: Leo Janssen vond de soort in de Hobokense Polders op 30/4/2010 en Pieter Cox in 't Plat te Overpelt op 27/6/2010.

Tinodes dives

Eén mannetje werd waargenomen langs Rau de Rabais in Ethe op 25/6/2009 (Lock & Goethals, 2010).

Synagapetus dubitans

Eén mannetje en twee vrouwtjes werden waargenomen langs de Rau de Rabais in Ethe op 25/6/2009 en één vrouwtje werd gevonden langs de Rau de Radru in Lamorteau op 16/7/2009 (Lock & Goethals, 2010).

Hydroptila occulta

Eén mannetje werd gevonden in het collectiemateriaal van het KBIN. De soort werd verzameld in de Burnot te Rivièrè op 18/8/1917.

Hydropsyche incognita

Deze recent beschreven soort blijkt niet zeldzaam te zijn in de grote rivieren in de Ardennen en werd ondermeer waargenomen in de Ourthe, de Lomme, de Lesse, de Our, de Semois en de Amblève.

Ingezamelde kokerjuffers uit België, zowel larven als adulten, blijven uiteraard zeer welkom. Foto's kunnen gepost worden op www.waarnemingen.be, maar veel soorten zijn helaas niet te determineren op basis van een foto.

Literatuur

- Lock, K., Goethals, P.L.M. (2008). Distribution and ecology of the stoneflies (Plecoptera) of Flanders (Belgium). *Annales de Limnologie - International Journal of Limnology* 44, 203-213.
- Lock, K., Goethals, P.L.M. (2010). *Tinodes dives* (Pictet 1834) and *Synagapetus dubitans* McLachlan 1879 : two caddisflies (Trichoptera) new for Belgium. *Bulletin de la Société Royale Belge d'Entomologie* 146, 30-32.
- Lock, K., Vanden Bossche, J.-P., Goethals, P.L.M. (2010a). Checklist of the Belgian stoneflies (Plecoptera). *Bulletin de la Société Royale Belge d'Entomologie* 146, in press.
- Lock, K., De Prins, G., Goethals, P.L.M. (2010b). First record of *Limnephilus binotatus* Curtis 1834 in Belgium (Trichoptera Limnephilidae). *Phegea* 38, in press.
- Lock, K., Goethals, P.L.M. (in voorbereiding). Distribution and ecology of the mayflies (Ephemeroptera) of Flanders (Belgium). *Annales de Limnologie - International Journal of Limnology*.
- Lock, K., Goethals, P.L.M. (in voorbereiding). Checklist of the Belgian mayflies (Ephemeroptera). *Bulletin de la Société Royale Belge d'Entomologie*.
-



De fossiele schelpen van de Nederlandse kust

Een opgeraapte strandschelp kan zomaar (honderd)duizenden jaren oud zijn. Deel 2 in de serie Geologie van Nederland behandelt de fossiele tweekleppigen, keverslakken en stoottanden. Zo'n 350 soorten in totaal komen aan bod: hoe zien ze er uit, uit welke laag komen ze, hoe hebben ze geleefd? Fossiele schelpen van Nederland presenteert ze voor het eerst allemaal samen in een compleet overzicht. Een verrassende verzameling!

Weinig mensen zullen zich realiseren dat een schelp die opgeraapt wordt op het strand zomaar duizenden jaren oud kan zijn. Maar langs vrijwel de hele kust zijn ook schelpen van meer dan honderdduizend jaar oud te vinden. Deze stammen uit de voorlaatste tussenijstijd toen de zee tot aan Amersfoort reikte.

Maar ook schelpen van miljoenen jaren oud zijn er op de Nederlandse stranden te vinden, met name in Zeeland. Getuigen uit tijden dat er ijsbergen rondreden in de Noordzee of dat er juiste welige mangrovebossen langs de kust groeiden. In totaal zijn er op de Nederlandse stranden en uit de estuaria zo'n 700 soorten fossiele schelpen bekend.

Deze uitgave behandelt de fossiele tweekleppigen, keverslakken en stoottanden. Zo'n 350 soorten in totaal komen aan bod: hoe zien ze er uit, uit welke laag komen ze, hoe hebben ze geleefd? Deze uitgave is vooral mogelijk door de inzet van liefhebbers, door wiens collecties en kennis de fossielenrijkdom van ons land nu goed in kaart gebracht kan worden.

De fossiele schelpen van de Nederlandse kust is een onmisbaar naslagwerk voor fossielenliefhebbers en een waardevolle aanwinst voor iedereen die breed geïnteresseerd is in de bodemschatten van Nederland.

De fossiele schelpen van de Nederlandse kust is deel 2 in de serie *Geologie van Nederland*. Eerder verschenen in deze serie: *De mineralen van Nederland*.

Auteurs: P.W. Moerdijk, A.W. Janssen, F.P. Wesselingh, G.A. Peeters, R. Pouwer, F.A.D. Van Nieulande, A.C. Janse, L. Van Der Slik (†), T. Meijer, R. Rijken, G.C. Cadée, D. Hoeksema, G. Doeksen, A. Bastemeijer, H. Strack, M. Vervoenen & J.J. Ter Poorten

Uitgever: NCB naturalis in samenwerking met de Nederlandse Malacologische Vereniging en het Koninklijk Zeeuws Genootschap

ISBN: 978 90 5011 342 7

Prijs: € 45,00

Verkrijgbaar in de boekhandel en via www.knnvuitgeverij.nl



Karnoëa en Keyl's solution

Henk Vallenduuk - 9 juli 2010

In de WEW-nieuwsbrieven 26 en 27 heb ik geschreven over het middel "Karnoëa". Na correspondentie met Dr. W. Wülker deze vernieuwde informatie.

Keyl's solution

Larven die verzameld zijn in deze oplossing van melkzuur en alcohol zijn wel geschikt voor cytologisch onderzoek, maar deze oplossing is niet ideaal. In deze oplossing blijven larven enkele maanden goed. Tevens is melkzuur erg agressief en zullen de larven - zeker de kleinere - op den duur oplossen. Dit middel is dus niet geschikt om larven voor lange termijn op te slaan. De larven kunnen uit de oplossing met melkzuur in de goede vloeistof gedaan worden. Als het niet mogelijk is om de larven snel te determineren, kunnen ze voor opslag het beste zo snel mogelijk in alcohol gedaan worden.

Karnoëa

Karnoëa is een oplossing van alcohol 99% en geconcentreerde azijnzuur (98%) in de verhouding 3 : 1. Ik gebruik de naam Karnoëa, omdat de Russische collega's het zo noemen en geschreven als KAPHYA. Ik vind het wel grappig klinken. Het wordt aangeraden om een vers aangemaakte of een maximaal drie dagen oude oplossing te gebruiken.

Voor het bewaren van larven op lange termijn is deze vloeistof wel te gebruiken. Wülker wist mij te vertellen dat larven na 30 jaar nog goed bleken te zijn. Er is echter geen ervaring met langer bewaard materiaal, maar het laat zich aanzien dat dit middel geen problemen geeft. Zekerheid is er echter niet. Larven, die een tijd in deze oplossing bewaard zijn, kunnen zonder nadelige gevolgen weer in alcohol gedaan worden.

In Karnoëa kunnen de larven op lange termijn tamelijk hard en breekbaar worden, maar met mijn materiaal is dat nog niet gebeurd. Nadat ze in alcohol 70% zijn gedaan, worden ze soepeler. Als de larven voor determinatie of studie een poosje in de alcohol zijn geweest, kunnen ze weer terug in (verse) Karnoëa en blijven ze geschikt voor cytologisch onderzoek.

Verzamelen van larven voor cytologisch onderzoek

Alleen prepupae en larven in een vergevorderd vierde stadium zijn geschikt. De larven die vanaf de winter tot aan het eind van het voorjaar verzameld zijn, blijken de beste (grootste) chromosomen te hebben. Het wordt aangeraden om de larven - zeker die uit de zomer en het najaar - niet meteen dood te maken, maar eerst twee dagen in koel water in leven te houden.

Methode

Larven, die gebruikt (kunnen) gaan worden voor cytologisch onderzoek, moeten levend in de Karnoëa worden gedaan. Reeds dode dieren hebben geen goede chromosoom-structuur meer. Dus ook de met heet water gedode larven zijn ongeschikt. Het wordt aanbevolen om steeds vers aangemaakte Karnoëa (niet ouder dan drie dagen) te gebruiken.

1. Pak de larven niet achter de kop maar bij de laatste segmenten op.
2. Droog de larven door ze even op een filterpapier of een doekje te deppen.
3. Doe de larven in verse Karnoëa.
4. Ververs de oplossing na 1-2 uur.
5. Ververs eventueel na enkele dagen en herhaal dit totdat de vloeistof niet meer verkleurt.
6. Bewaar de flesjes altijd in de koelkast.

Hoe lang de larven nog geschikt blijven voor cytologisch onderzoek, wordt bepaald door de bewaartemperatuur. Deze varieert van enkele maanden bij kamertemperatuur tot enkele jaren bij ongeveer + 4° C. Jon Martin heeft mij meegedeeld dat het materiaal nog goed was na jaren bewaard te zijn bij een temperatuur van -20° C.

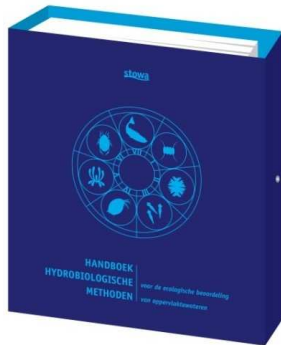
Cytologisch onderzoek

Vooraf bij het genus Chironomus is veel onderzoek gedaan. Hierdoor is het mogelijk geworden om larven te bestuderen met een grote mate van zekerheid van de soort. Ook bij andere genera zijn larven bestudeerd. Tot nu toe heb ik geen Russische collega's, die belangstelling hebben voor Nederlands materiaal, kunnen vinden.

Algemeen gebruik

Door de larven in Karnoea te doden, worden meestal (vooral bij Tanypodinae) de klauwtjes uitgestrekt. Bovendien, ook geen verkeerd argument, zijn de dieren vrij snel dood zonder te verkrampen. Als de larven in een hoge concentratie alcohol gedood worden, verkrampen de dieren en zijn dan erg stijf. Door sommige laboratoria wordt een hoge concentratie gebruikt met het idee dat na het toevoegen van de dieren en aanhangend water de concentratie wel ergens in de buurt van 70% zal brengen. Jammer dus voor de eerste slachtoffers.

Ook kevers, wantsen en vele andere dieren gaan sneller dood in Karnoea. Probeer het eens uit. De geur is alleen een beetje die van azijn natuurlijk.



Presentatie Handboek Hydrobiologie

Naar aanleiding van het verschijnen van het STOWA Handboek Hydrobiologie vindt op 16 en 17 september een speciale thema-tweedaagse plaats over biologische bemonstering.

De bijeenkomst is bedoeld voor iedereen die betrokken is bij hydrobiologisch onderzoek voor het waterbeheer: monsternemers, analisten en ecologen.

De eerste dag staat geheel in het teken van de kwaliteit van ecologische monitoring.

Er zijn inleidingen over kwaliteitszorg, werken in het veld en in het laboratorium, en over statistiek.

Tevens wordt het Handboek Hydrobiologie gepresenteerd en toegelicht.

Het thema van deze dag is: zorgen voor kwaliteit is zorgen voor de toekomst.

Op **de tweede dag** leren de deelnemers fytoplankton, sialgen, vegetatie, macrofauna en vis bemonsteren volgens de voorschriften van het handboek, conform de eisen van de KRW.

Het thema van deze dag is: zelf doen, maar wel verantwoord.

De thema-tweedaagse vindt plaats op **Texel**, bij het NIOZ. Geef je op voor beide dagen en geniet ook nog van een streekeigen diner en van een avondvullend programma met collega's uit het hele land, op dit mooie eiland.

Voor overnachting wordt gezorgd. Opgave is mogelijk tot en met donderdag 9 september. Deelnemers ontvangen een certificaat.

Kosten

Dag 1: € 125,-

Dag 1 + diner: € 160,-

Dag 1 + Dag 2 + diner + overnachting: € 335,-

Vermelde bedragen zijn inclusief 19% BTW.

Voor meer informatie verwijzen wij u door naar de website:

http://themas.stowa.nl/Themas/Kwaliteitshandboek_Hydrob.aspx?rID=1020

Of geef je op:

http://www.stowa.nl/Form_Manager/Aanmeldingsformulier_16-17_sep_/Default.aspx?mId=11021

Mocht u nog vragen hebben over de thema-tweedaagse, dan kunt u contact opnemen met Sandra Broekhof van het Communicatiebureau CURNET.

Telefoon: 0182 - 540 650

Mobiel: 06 4622 8837

E-mail: sandra.broekhof@curnet.nl

Met vriendelijke groet namens de STOWA,
Sandra Broekhof

1000-SOORTENDAG, Boswachterij Staphorst, 28 augustus 2010

Op 28 augustus van dit jaar vindt in Boswachterij Staphorst de door de **VOFF**, **Waarneming.nl** en **SBB** georganiseerde 1000-soortendag plaats.

Doel van deze dag is om zoveel mogelijk dieren en planten te zien. Daarnaast wordt het een leuke en gezellige dag waarop vrijwilligers van de verschillende organisaties elkaar kunnen ontmoeten. De dag wordt afgesloten met een barbecue.

Waar? De dag vindt plaats in Boswachterij Staphorst bij de werkschuur en camping van Staatsbosbeheer (Amersfoort-coördinaat 214-515). Boswachterij Staphorst is voor veel mensen een onbekend gebied. Toch is er veel te beleven. Een groot deel van het gebied bestaat uit naaldbos van 70 jaar of ouder afgewisseld met loofbos. In het gebied bevinden zich meerdere heideterreinen met vennen.



Wanneer? De 1000-soortendag vindt plaats op zaterdag 28 augustus maar een deel van de activiteiten begint al op vrijdagavond en loopt door tot zondag.

Wie? We zijn te gast bij Staatsbosbeheer. De activiteiten worden georganiseerd door de PGO's, Waarneming.nl en enkele andere landelijke natuurverenigingen. De excursies zijn gericht op actieve vrijwilligers. Voor de dag wordt dus niet een algemeen publiek uitgenodigd.

Wat? In totaal worden er een twintigtal excursies gehouden variërend van slakken tot libellen en van planten tot lieveheerbeestjes. Het is ook mogelijk om zelf het gebied in te gaan. In juli wordt een volledig excursieprogramma aangekondigd.

Verwerking gegevens Voor een deel van de groepen wordt er op de dag zelf een complete lijst bijgehouden. Voor andere groepen (bijen, vliegen, kevers) is dit niet mogelijk en van deze groepen wordt alleen een schatting van het aantal soorten gemaakt. Een teller met het aantal soorten voor het gebied is te zien op Waarneming.nl.

Slapen, drinken en eten? De camping van Staatsbosbeheer is gedurende het weekend gratis. Koffie en thee is aanwezig. Op zaterdagavond is er een barbecue voor mensen die zich van te voren hebben aangemeld. Staatsbosbeheer maakt de werkschuren leeg zodat er gelegenheid is om bij regen te schuilen.

Aanmelden? Aanmelden hoeft niet. Je moet je wel aanmelden als je gebruik wilt maken van de camping of als je mee wilt doen met de barbecue. Stuur dan een mailtje naar Vincent Kalkman (kalkman@naturalis.nl).

Vergunning ontvangen?

Op het einde van het jaar willen we natuurlijk een zo compleet mogelijke lijst hebben van wat er in het gebied voorkomt. We hopen dan ook dat zoveel mogelijk mensen al in de zomer het gebied ingaan. Vergunning voor veldwerk worden centraal geregeld. Stuur hiervoor een mailtje naar Vincent Kalkman (kalkman@naturalis.nl) met vermelding van je naam en de dier- of plantengroep waaraan je werkt.

De eendagsvlieg *Brachycercus harrisella* (Insecta, Ephemeroptera, Caenidae): zeldzaam, bedreigd en/of zelden opgemerkt in Vlaanderen?

Thierry Vercauteren (1), Brigitte Neven (2), Frank Higgs (3), Christophe Maes (3), Annick Stickens (3), Koen Lock (4)

- (1) Provinciaal Instituut voor Hygiëne, Kronenburgstraat 45, 2000 Antwerpen (thierry.vercauteren@pih.provant.be)
- (2) Rubenslaan 12, 3500 Hasselt (b.neven@cebetox.be)
- (3) Vlaamse Milieumaatschappij, Buitendienst Herentals, labo hydrobiologie, Belgiëlaan 6, 2200 Herentals (f.higgs@vmm.be)
- (4) Universiteit Gent, Laboratorium van Milieutoxicologie en Aquatische Ecologie J. Plateastraat 22, 9000 Gent (Koen.Lock@UGent.be)

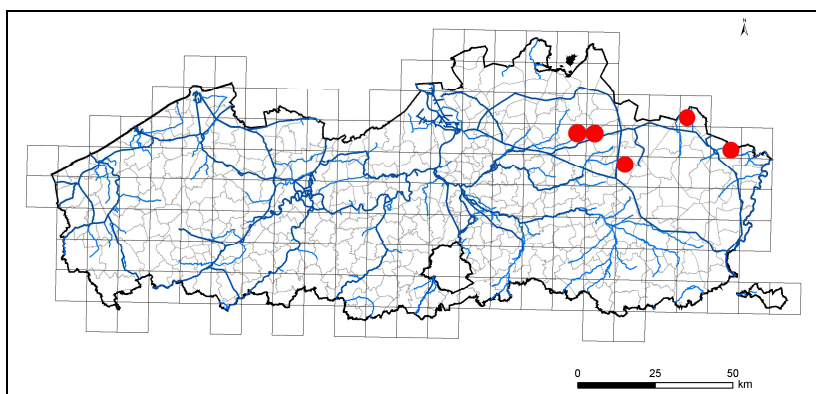
De eendagsvlieg *Brachycercus harrisella* Curtis, 1834 behoort tot de familie van de Caenidae. Mensen, die het waterleven bestuderen, treffen regelmatig larven van deze familie aan: meestal in zandige modder, in zowel plassen als beken, rivieren en kanalen. De volgroeide larven zijn relatief klein, afhankelijk van de soort 4 tot 11 mm lang (zonder de staartdraden), maar direct herkenbaar aan de rechthoekige platen op hun achterlijf. Bij Caenidae-larven is het eerste paar kieuwen draadvormig, maar het tweede paar omgevormd tot rechthoekige platen, die de daarop volgende kieuwenparen (3-7) bedekken.

Bij larven van *Brachycercus* draagt de kop drie verdikkingen of tuberkels, waarop de ocellen zitten, en zijn de zijdelingse, achterwaarts gerichte uitgroeiingen op de achterlijfssegmenten 3 tot 7 alle van bovenaf zichtbaar. Larven van de Caenis-soorten hebben deze kenmerken niet.



Figuur 1: *Brachycercus harrisella*, verzameld op 27.08.1993 in de Abeek-Lossing te Bree:

1. volledige larve; 2. kop; 3. kop en borststuk (p: tweede paar kieuwen, omgevormd tot platen, u: plaatvormige uitgroeiingen, t: uitwassen of tuberkels). (foto's: © Frank Higgs/VMM Herentals; kaart: PIH)



Figuur 2: De actueel gekende vindplaatsen in Vlaanderen (kaart: © PIH)

Brachycercus harrisella is tot nu toe de enige soort, die in België is aangetroffen.
De vindplaatsen in Vlaanderen zijn:

01.07.1976	? ex. in de Warmbeek-Tongelreep (zijbeek van de Dommel) in Achel (Achelse Kluis door A. Mol. De eerste vondst in België (Stroot & Mol, 1989).
juni 1978	1 larve in de Warmbeek in Achel door R. Kaiser (Stroot & Mol, 1989)
aug. 1978	1 larve in de Grote Nete in Balen-Olmen, afwaarts brug na de Hoolstmolen (UTM ED51: 31UFS 506 688) door T. Vercauteren
30.06.1982	9 larven in de Kleine Nete in Retie, afwaarts de watermolen (UTM ED51: 31UFS 433 792) door T. Vercauteren
03.07.1982	1 larve in de Kleine Nete in Kasterlee, afwaarts stuw bij oude watermolen, (UTM ED51: 31UFS 382 772) door T. Vercauteren
25.10.1982	larve(n) in de Oude Beek, een zijbeek van de Warmbeek (bekken van de Dommel) in Achel (UTM ED51: 31UFS739842) door B. Neven
27.08.1993	1 larve in de Abeek-Lossing in het Stamprooiersbroek te Bree (UTM ED51: = 31 UFS 87088 72392) door F. Higgs, C. Maes & A. Stickens (Vlaamse Milieumaatschappij, Herentals)
29.07.2004	1 larve in de Grote Nete in Balen-Olmen, in molenkom na de Hoolstmolen (opwaarts brug) (UTM ED51: = 31 UFS 50576 68951) door F. Higgs, C. Maes & A. Stickens (Vlaamse Milieumaatschappij, Herentals)

Uit de momenteel gekende gegevens kan men afleiden dat:

- de eerste officieel geregistreerde vondst in België slaat op exemplaren, verzameld in 1976 in Achel (Limburg). Een eerdere melding van een subimago, verzameld op 25.08.1912 in Lives (Namen) door de R.P. L. Navas (Navas, 1913, 1914) werd later door Navas zelf gecorrigeerd: het betrof een subimago van *Caenis horaria* (Lestage, 1920).
- het aantal meldingen in Vlaanderen sindsdien zeer beperkt is: 8, afkomstig van 6 locaties,
- de vindplaatsen zich situeren in het noordoosten, in de Antwerpse en Limburgse Kempen. Zij liggen in Kempense laaglandbeken, die worden gekenmerkt door een trage tot matige stroming en een overwegend zandige bedding.
- alle vondsten slaan op larven, aangetroffen in monsters, genomen in juni-oktober.

Deze vaststellingen sluiten aan bij de bevindingen uit de ons omringende landen.

Larven van *B. harrisella* worden meestal aangetroffen in traag tot matig stromende beken en rivieren, op plaatsen met fijne modder of zelfs slib (Bratton, 1990; Brittain, 1972; Landa, 1957). Mol (1985) beschouwt de soort in Nederland als kenmerkend voor laaglandbeken en -rivieren. Volgens Landa (1957) bezitten de larven speciale aanpassingen om te leven in vast, fijn slijk. In tegenstelling tot *Caenis*-larven is de onderzijde gewelfd en dragen de borststernieten uitgroeiingen. Hiermee woelen de larven een sleuf in de modder, waarin zij zich ophouden.

De periode van de vondsten, juni-oktober, past in de levenscyclus, zoals beschreven door Landa (1968). *B. harrisella* heeft één generatie per jaar en kan worden beschouwd als een 'zomersoort': de in de herfst afgezette eieren blijven in diapause tot de volgende lente of zomer, waarna de larven zich snel ontwikkelen tijdens de zomermaanden.

Ook de schaarste van de vondsten is niet ongewoon. *B. harrisella* komt voor van Frankrijk tot de Oeral (Brittain, 1972; Itämies et al., 1979; Landa, 1957). Recent is de soort ook in Alaska aangetroffen (Randolph & McCafferty, 2005). De soort wordt echter overal weinig en verspreid teruggevonden (Brittain, 1972; Itämies et al., 1979; Landa, 1957; Mol, 1985). In veel landen wordt de soort als 'zeldzaam' aanzien en in Rode Lijsten vermeld als 'bedreigd' (Bratton, 1990; Landa, 1957; Haybach & Malzacher, 2002). Voor Wallonië is momenteel geen overzicht van vindplaatsen van *B. harrisella* beschikbaar (meded. Vanden Bossche, 2010). In Nederland is de soort 'vermoedelijk niet zeldzaam, maar wordt de soort weinig verzameld, waarschijnlijk door de lage populatiedichtheden' (Mol, 1985). Bratton (1990) komt voor Groot-Brittannië tot een gelijkaardige conclusie. De weinig talrijke, maar tegelijk verspreide vondsten laten niet toe om tendensen over de soort aan te geven.

In Vlaanderen zou meer aandacht voor *B. harrisella* alvast welkom zijn. Vooral zandige beken en rivieren komen tijdens de zomer hiervoor in aanmerking. Vooralsnog blijft de vraag 'komt *B. harrisella* ook elders voor in Vlaanderen?' open.

Een gelijkaardige conclusie blijkt overigens ook voor Wallonië te gelden.

Dankwoord

De auteurs danken Dr. Boudewijn Goddeeris en M. Jérôme Constant (Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN), Brussel) en dhr. Dimitri Van Pelt (Universiteit Antwerpen, Departement Biologie) voor hun hulp bij het opsporen van specimens van *Brachycercus harrisella*. Dr. Jean-Pierre Vanden Bossche (Université Libre de Bruxelles, Laboratoire de Zoologie et d'Ecologie animale; Departement de l'Etude du Milieu naturel et agricole, D'GARNE, Service Public de Wallonie) en Dr. H. Nieuwborg (provincie Antwerpen) lazen het manuscript. Dr. J.-P. Vanden Bossche en Dhr. Claude Massine (KBIN) controleerden de Franse samenvatting.

Samenvatting

Sinds de eerste vondst in 1976 is *Brachycercus harrisella* 8 keer gevonden op 6 locaties in het noordoosten van Vlaanderen. Alle exemplaren waren larven, die van juni tot oktober werden verzameld in laaglandbeken. Deze beken worden gekenmerkt door een trage tot matige stroming en een zandige bedding. Meer aandacht voor deze soort is vereist om zijn status in België vast te stellen.

Summary

Since its discovery in 1976, *Brachycercus harrisella* has been found 8 times at 6 locations in NE-Flandres. All specimens were larvae, which were collected from June until October in lowland brooks. These brooks are characterised by a slow to moderate current and a sandy bed. More attention for the species is needed to establish its status in Belgium.

Résumé

Depuis sa découverte en 1976, *Brachycercus harrisella* a été trouvée 8 fois en 6 localités, toutes situées dans le nord-est de la Flandre. Tous les spécimens étaient des larves, collectés de juin à octobre dans des ruisseaux de plaine. Ces ruisseaux de plaine sont caractérisés par un courant faible ou modéré et un fond sablonneux. Il est nécessaire d'attirer l'attention sur cette espèce pour établir son état en Belgique.

Literatuur

Bengtsson S., 1917: Weitere Beiträge zur Kenntnis der nordischen Eintagsfliegen. Entomologisk Tidskrift, 38 (1): 174-194.

Bratton J.H., 1990: A review of the scarcer Ephemeroptera and Plecoptera of Great Britain. Research & survey in nature conservation, No 29. Nature Conservancy Council, Peterborough. 40 p.

Brittain J.E., 1972: *Brachycercus harrisella* Curtis (Ephemeroptera) New to Norway. Norsk Entomologisk Tidsskrift, 19: 172.

Curtis J. 1834: Descriptions of some nondescript British Species of May-flies of Anglers. The London and Edinburgh Philosophical Magazine and Journal of Science, 3rd Series, Vol. 4: 120-125.

Haybach A. & Malzacher P., 2002: Verzeichnis der Eintagsfliegen Deutschlands (Insecta: Ephemeroptera). Entomologische Zeitschrift, 112: 34-45.

Itämies J., Kuusela K. & Savolainen E., 1979: *Brachycercus harrisella* (Ephemeroptera, Caenidae) found in Finland. Notulae Entomologicae, 59: 89-90.

Landa V., 1957: Morfologicko-ekologicka studie druhu *Brachycercus harrisella* Curtis (Ephemeroptera). Acta societatis entomologicae czechosloveniae, 54 (4): 363-368, 1 pl. 2 foto's.

Landa V., 1968: Developmental cycles of Central European Ephemeroptera and their interrelations. Acta ent. bohemoslov., 65: 276-284.

Mol A.W.M., 1985: Een overzicht van de Nederlandse haften (Ephemeroptera). 2. Overige families. Entomologische berichten, 45: 128-135.

Navas L., 1913: Mis excursiones por el extranjero en el Verano de 1912. Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona (3)10: 479-514.

Navas L., 1914: Supplément aux névroptères de Belgique. Rev. mens. Soc. Entom. Namur., 14: 479-514.

Lestage J.A., 1920: Addition à la faune des Ephémères de Belgique. Bulletin de la Société Entomologique de Belgique, 2: 65.

Randolph R.P. & McCafferty W.P., 2005: The mayflies (Ephemeroptera) of Alaska, including a new species of Heptageniidae. Proceedings of the Entomological Society of Washington, 107: 190-199.

Smitsaert H.R., 1956: De larven van voor de Nederlandse fauna nieuwe soorten Plecoptera, Ephemeroptera en Trichoptera. Entomologische berichten, 16: 89-92.

Stroot P. & Mol A.W.M., 1989: Updated check-list of the Ephemeroptera from Belgium. In: Wouters K. & Baert L.: Verhandelingen van het symposium "Invertebraten van België". Brussel, 25-26 nov. 1988. Koninklijk Belgisch Instituut voor natuurwetenschappen, Brussel: p. 239-241.

www.vermandel.com

Opnieuw leverbaar :

Deze boeken zijn ook uitstekende determinatiewerken !



€ 17,50€



19,90

Fauna Zeelandica. 208 blz. H/B

**Deel 1 : Sponzen, Neteldieren,
Ribkwallen, Wormen, Tentakeldieren,
Stekelhuidigen en Zakpijpen.**

Deel 2 : Kreeften krabben en garnalen

[Einde macrofaunanieuwsmail 92](#)